

Хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун ЧАРЛЫ

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун өмүзүнүңден шаңнаары бола:

БАРЫН-ХЕМЧИК РАЙОН

Тос уругларны төрөөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Часымаа Ховалыг Оскуровна — «Малчы» колхозтуң колхозчуу.

Сес уругларны төрөөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Иргит Бадмы Токурлова — «Малчы» колхозтуң колхозчуу.

2. Иргит Чанчыл Доокуровна — «Малчы» колхозтуң колхозчуу.

3. Хертек Чинит Мандаюнова — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчуу.

Чед уругларны төрөөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Алдай Айжы Кара-ооловна — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчуу.

2. Серий Долгар Осуровна — «Малчы» колхозтуң колхозчуу.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОН

Беш уругларны төрөөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Долаан Сапый Дыртаюнова — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

2. Донгак Анай-оол Сунаудыбанова — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

3. Кара-Сал Серий Дорлуковна — «СЭКП»-ниң XXII съездин колхозчуу.

4. Ондар Байды Дазылбаева — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

5. Ондар Биче-Сарыг Иркиновна — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

6. Ооржак Биче-Кара Чүдүмөлва — «Большинск» колхозтуң колхозчуу.

7. Ооржак Чаячы-Кара Бажачыева — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчуу.

8. Сат Болба Баданова — «СЭКП»-ниң XXII съездин колхозчуу.

9. Сат Сесимаа Самбуевна — «СЭКП»-ниң XXII съездин колхозчуу.

10. Сат Сигыртаа Балиооловна — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

11. Ховалыг Бүрекей Назыновна — Чадаана хоорайда өг-бүлө ээзи.

КАА-ХЕМ РАЙОН

Тос уругларны төрөөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Стародубина Мария Леотыевна — «Кызыл тул» колхозтуң колхозчуу.

Сес уругларны төрөөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Белевич Ираида Федоровна — Даниловка суурда өг-бүлө ээзи.

2. Сувак Тогаар Оолаковна — Лени атыг колхозтуң колхозчуу.

Чед уругларны төрөөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Дайновичева Анна Гавриловна — «Тилелге» колхозтуң колхозчуу.

2. Паржаева Саара Сунаудынова — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчуу.

3. Сазыкина Лидия Ивановна — Эржей суурда өг-бүлө ээзи.

4. Тожу Чимбир Сайыновна — Кызыл тул колхозтуң колхозчуу.

Алды уругларны төрөөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Базыр Анай Сатова — «Бурунгаар» колхозтуң колхозчуу.

7. Сарыг Раиса Чодуровна — «Совет Тыва» колхозтуң колхозчуу.

8. Соломенникова Татьяна Леотыевна — Эржей суурда өг-бүлө ээзи.

9. Хичет Чом-урут Чамбановна — «Бурунгаар» колхозтуң колхозчуу.

10. Шайдаан Бишпады Бедуевна — «Совет Тыва» колхозтуң колхозчуу.

Беш уругларны төрөөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Бурмышева Валентина Ильинична — «Тилелге» колхозтуң колхозчуу.

2. Власова Нина Александровна — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчуу.

3. Карасаев Савельева Шойдановна — «Ленини орук» колхозтуң колхозчуу.

4. Кенчи Салыкмаа Маджковна — «Совет Тыва» колхозтуң колхозчуу.

5. Ковалева Анфиса Васильевна — Белбейде тубсанаторийниң ажылчыны.

6. Кошеева Асияна Абакумовна — «Бурунгаар» колхозтуң колхозчуу.

7. Кунчун Чочагай Буруковна — «Кызыл тул» колхозтуң колхозчуу.

8. Муромова Степанида Герасимовна — Сизим суурда өг-бүлө ээзи.

9. Орай Колчанай Дезановна — «Кызыл тул» колхозтуң колхозчуу.

10. Ошкарлова Фаня Пахомовна — «Ленини орук» колхозтуң колхозчуу.

11. Оюн Манбуштай Увансатовна — «Бурунгаар» колхозтуң колхозчуу.

12. Пирожкова Анисья Васильевна — Сизим суурда өг-бүлө ээзи.

13. Салчак Шүүне Самбуевна — «Совет Тыва» колхозтуң колхозчуу.

14. Тачай-оол Нанзатмаа Шарпаевна — «Ленини орук» колхозтуң колхозчуу.

15. Чандай Орай Бичимеевна — «Бурунгаар» колхозтуң колхозчуу.

16. Чернова Евдокия Ивановна — «Бурунгаар» колхозтуң колхозчуу.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ

Алды уругларны төрөөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Таба Зоя Семеновна — Элегес-Аксы суурда өг-бүлө ээзи.

2. Харамова Анна Ивановна — Элегес-Аксы суурда өг-бүлө ээзи.

Беш уругларны төрөөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Андреева Анастасия Романовна — Кызыл хоорайда өг-бүлө ээзи.

2. Баскакова Раиса Яковлевна — Кызыл хоорайда өг-бүлө ээзи.

3. Котларова Мальва Трофимовна — Кызыл хоорайда өг-бүлө ээзи.

4. Санчат Сама Аржандаевна — № 2 школаның башкызы.

5. Серен Монгуш Шыраповна — № 2 школаның башкызы.

ТАНДЫ РАЙОН

Тос уругларны төрөөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Еранна Аргиппина Наумова — «Совет Россия» колхозтуң колхозчуу.

2. Куулар Долума Чыныновна — «Тилелге» совхозтуң ажылчыны.

3. Лагба Хажытмаа Тарачыновна — «Революцияның чалбыжы» колхозтуң колхозчуу.

4. Монгуш Оппан Алдыловна — «Тилелге» совхозтуң ажылчыны.

5. Монгуш Орбай Суруновна — «Коммунизмиң херели» колхозтуң колхозчуу.

7. Оюн Салыкмаа Пожуровна — Дүрген суурда өг-бүлө ээзи.

8. Ховалыг Тадар Сотпаевна — «Элегес» совхозтуң ажылчыны.

9. Хуракпа Библия Соржаковна — Хаак суурда өг-бүлө ээзи.

10. Чооду Массум Харашаковна — Совет Россия» колхозтуң колхозчуу.

Сес уругларны төрөөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Агапова Агафия Гурьяновна — Дүрген суурда өг-бүлө ээзи.

2. Белокопытова Анфиса Ильинична — «Элегес» совхозтуң ажылчыны.

3. Владимирова Марияна Васильевна — Балтазын суурда өг-бүлө ээзи.

4. Куулар Толбай Сергелековна — Алак суурда өг-бүлө ээзи.

5. Ондар Нордуп Давыдова — «Тилелге» совхозтуң ажылчыны.

6. Ондар Сендеймаа Баян-ооловна — Чедер көздө Советте өг-бүлө ээзи.

7. Оюн Сожитмаа Шуруновна Кочетово суурда өг-бүлө ээзи.

8. Оюн Отсюрюн Кийкейовна — Чедер көздө Советте өг-бүлө ээзи.

9. Оюн Танзатмаа Сатпаевна — Элегес көздө Советте өг-бүлө ээзи.

10. Оюн Тортаккай Яенина — Дүрген суурда өг-бүлө ээзи.

11. Оюн Толзатмаа Аралчиновна — Дүрген суурда өг-бүлө ээзи.

12. Смирнова Зинаида Максимовна — «Межегей» совхозтуң ажылчыны.

Чед уругларны төрөөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Артемьева Вера Петровна — Хову-Аксы суурда өг-бүлө ээзи.

2. Коваленко Александр Николаевич — Суг-Бажы суурда өг-бүлө ээзи.

3. Монгуш Олукпан Кенделеновна — Элегес көздө Советте өг-бүлө ээзи.

4. Сендел Какза Селектовна — «Тилелге» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругларны төрөөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Монгуш Кушактаар Барынооловна — Суг-Бажы суурда өг-бүлө ээзи.

2. Монгуш Сайын Чанзал-ооловна — Чедер көздө Советте өг-бүлө ээзи.

3. Ондар Серий Назытовна — Чедер көздө Советинде өг-бүлө ээзи.

4. Оюн Кок-урут Чадамбаевна — Чедер көздө Советте өг-бүлө ээзи.

5. Панина Устинья Филипповна — «Тилелге» совхозтуң ажылчыны.

6. Сенченко Анастасия Тимофеевна — уруглар асылынын ажылчыны.

7. Топылай Чурукпан Давыдовна — Владимирова суурда өг-бүлө ээзи.

Беш уругларны төрөөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Долаан Нама-Сурун Кудурековна — Хову-Аксы суурда өг-бүлө ээзи.

2. Долаид Хорлуу Чапановна — «Революцияның чалбыжы» колхозтуң колхозчуу.

3. Дунобан Сенда Байкараевна — школа-интернаттын ажылчыны.

4. Монгуш Кок-мыс Чудумовна — Суг-Бажы суурда өг-бүлө ээзи.

5. Ондар Барыма Кыргызовна — Элегес көздө Советте өг-бүлө ээзи.

6. Оюн Нанзатмаа Александровна — Кызыл-Арыгда уруглар бажыны кижизикчи.

7. Тулаш Анай Чыргаловна — Чедер көздө Советинде өг-бүлө ээзи.

8. Ханды Середар Дандаровна — «Тилелге» совхозтуң ажылчыны.

Уш кат уруг бажының хавазы салып, дээриниң кымыл дооскан дашчылар мырдай чаа-ла өскө тудугже чоруккан. Бажының тудуу доозулган болза-да, мында кызыл чуулар ам-даа хөй.

Туугай-биле болгаш хойткан маагаш-биле чытталып турар ол чаа бажыга бир-ле дугайында Юрий Ивановтуң сасарылар бригадалык чедип келген. Оң бригадалык тудуу чаа доозулган бажыларга дашчыларын орун орта кээп турутар.

— Ажыл ыңчаар хулээдил турар боор чүве-дир ийиң-деп, бригадир Юрий Иванов чугаалап турар. — Биче механизация» деп чугаалажып турары ымак чүдүдү бистин бригадалык сасарылар кылып турар.

Ол ажылы салдары болза шука-туржуларны-ла, бызаңчыларны-даа ажылы бүтпейн туруп бээр. Көдүртүр кранны, суг сордулар на-состу, бетон хоюду былгаар чүдүдү болгаш өскелерин-даа тургузарын бистер харымчал турар бис.

Сасарылар бригадалында 12 кижибар. Уруг назымыг үш кижиден аягыда арктанары комсомолчулар болгаш аныктар. Оларның чамдыктары шуут-ла школадан ол бригадалага кээп кирген. Бригадалы механизатор Юрий Иванов 1956 чылда орданастап тургускан. Анык сасарыларын бригадалык коммунист күш-ажылдык бригадалык деп ат дээш демисежип турар.

Бригадалык кежигүнери көдүртүр кранны тургузуп турла анаа чедер бердиңиз. Алаанда ара тавак кырында тургузуп каай, бедик бажының ийги калдыга чедип турар шаараш демір алааштың эң чүстүкче үне берген, тускай ажылчы кептиг, хылаан оол командаан тур:

— Быжылар демирни бээр көдүртүр! Адыр, адыр. Оварымчалыг...

— Бетидерле баарыла! Тулаулар!

— Чеве! Илдер, илдер!

— Ам-на болду эвеспе! Бяк кылдыр чышыр эррин!

Ол аразында ийги каттың бир соңгазында анык уруг бакылап келгеш, адаанда демір көдүрүп эл-

Хөй-ниитичи эгелээшкн-биле

Хөй-ниити эгелээшкнниң ийги-бүрү хевирлери Улуг-Хем районунуң культура-чырыдышкын албан черлеринде хун бүрү тыткып турар.

Чоокта чаа Шагаан-Арыг хоорайның культура бажынынга хоорайның чурттачыларының чыгып келгени тазарылга өвс. Ол кеже хөй-ниити эгелээшкн-биле организа-статтылган кинолекторияның ажытыгыны бо. Оң ууртукчуу культура бажынынын уруг кино-лекторияны коммунист Д. Р. Куларин.

Лектория чөвүлелиниң кежигүнери дүжүргүлү лекторлар А. Пархоменко (прокурор), райкуксом даргазы В. С. Сапелкин, эчки Деркуевич, башкы Вайберг, хамааты камгалалдын район комитетиниң даргазы Григорьев дээш өскөлдөр-дә.

Ол чөвүлел бодунун ажыл планын тургускаш, бадылалып алган. План-да көдө ажыл-агый, медицина, педагогика дээш анык-бир темаларга лекциялар, документалдык болгаш хроникалыг фильмерни көргүзери көдүрүп.

Кинолектория бузунун көрүштүг кылдыр дерип кылгаш, культура бажынында аскан. Баштайгы кеже-ке «Кем-херек үлгүлдер чоруктар-биле хөй-ниитиниң демисели» деп лекцияны эш Пархоменко томчаа. Херек кырында бооп турган үлгү-дигелерни лектор чеккеке ал чугаалай. Ол ишкан, кем-херек үлгү-дигер чоруктарын чыдаганын ийитке ажытыг ажыл кылбас, ара-га хандыр кижилерни хөй-ниитиниң эки кижизитпейн турарында деп, эш Пархоменко чугаалай. Лек-ция соонда киножурнал болган.

С. ШИВИТ.

База бир чаа бажың

(Репортаж)

тээн оолдарже көргөш, чугаа эрел, баштактамы ара алгырамы: — Па! Бичи азарганчы демір көдүрүп чадап турар! Кандыг эрлер дээрли аан! Чарышка биске ашты-рар-дыр силер.

Ол кыстың-кыжырын оолдар хары чок кайн эрттирер ийик. — Эх, сен-даа бригадирини! Ды-ка шуугавайн, дүрген ажылап ту-рунар, харын. Оон башка биске чеп-пейи баар силер.

Юрийниң бригадалык соон да-

ханымы малгаш-биле чагган турлар. Хевинде чугай, малгаш борашкай берген, сай чаштары аржымының адаанда бакылап келген анык уруг эжи аксында ажылап тур.

— Ууге бүтүсү! — дидянас. Демги анык кыс хая көрүп келгеш, мен-дилеашаан, «чүү мындыг улус алдарды бо?» дээниң, доозураг ка-рактары-биле биске кезе кайган ка-ган тур ой.

— Бригадир каймыз ирги? — Бригадир чө? — дээш, демги уруг

катурап, малгаштарынга матери-алдары белеткевен, ыңчангаш амаа туруп бээр чорукка таваржып ту-руус. Оң түңеинде план 96 хуу күүсеттиңиз. Бистең ажымыс сас-сарлар бригадалыкнн ажылында база хамааржыр. Олар механизация-ны кылып бербес болза, бистер ма-нап олару арнаар-дыр бис. Мында ажыл аразында холбаалык болур чү-ве-дир ийиң.

Бажының адакы катамында, бир өрээлде чидиг хирээңг хийлээ даажы калбак мансадан кылган шаараш эжиң өттүр дыңналып кел-ди. Ында ушкү бригада — Урбан-некке узурткан бызаңчыларның ажылап турары ол. Бажының ша-

рың чедип келген шукуатуржу кы-тар бригадалыкнн ууртукчуу Ина Зырянова ол чүве-дир. Оң бри-гадалында даалыла бир домей назы-ларын анык уруглар. Ол бригада комплекслик: баштай шукуатуралап малгашташ, оң соонда чугаалап, булап, бугу ажыларын холдан үл-дүр кылып турар.

Ина Зырянова боду Свердловск чурттуг. Красноурбинскке тудуу үчилешени дооскаш, Зырянова өөрү кыстар-биле калы өрткен чымыл Тывага чедип келген. Олар шулту 23 кижибар келген. Свердловскиден кел-ген кыс ам комплекслик бригада-лык бригадир. Оң бригадалында калы келген өөрүден догт кижибар. Өскөлери хоорайның тус-тус тудуу участкаларында барылаан.

Комплекслик бригадалык кежи-гүнери бажының ийги калдында

хүлүмүзүп кагды. — Мен-не мен. А чүт дугайыг чор салар?

Ынаар өрзал иштинде уруглар-ның үнү дыңналып келди: — Далажымтаалыңар, Богун мону доозар херек!

— Сайгылааны өжүр бажым! — Хоютку болган-дыр, эштер! Ина Зырянова бодунуң болгаш бригадалыкнн дугайында мактыар хөңү чок болду.

— Өске-даа кижилер ышкыш, мы-чаар ажылап турар бис. — А бо бажыны каяан бүрүн доозар силер?

Июнда бүрүн болур. Шукуатуржулар шаалымын ажыла-дап турарлар. Бичаала-даа матери-алдар-биле хандырбай баар тавар-галар барын бригадир биске хо-ридул чугаалады: — Өрткен айда бо бажының шу-

лазын салыры, соңга чаактарыг, эжиңтерин аштеп сугары дээш, олар-да база-ла ажыл эилерик. Өске бри-гадалардан хожулап калбаны бы-заңчылар орадалжып турарлар. Чидиг хирээ каш-ла халырт дээш соон-да, шалага салыр маным үстүп чаш-тай бээр. Чамдыктары эпей салып, дескилди харымчалалат турарлар.

Бо болза Кызыл хоорайның Ком-сомольская куудумчуузда, № 2 чуу-рар бажың дужунда азыга, тудуу чаа доозулган бажында соомлү ш-верээшкннн ажыларын кылып тур-рар бригадалар-дыр.

База бир чаа бажың белен болур. Аңаа 24 ада ишти чурттар. А. КУЛАРОВ.

ЧУРУКТА: Комсомольская куудум-чуу биле Дружба куудумчууңд бел-динде чаа бажың. В. АКУЛОВТУҢ чураан чуруу.

Редакцияга ЧАГААЛАР

САДЫГ, СТОЛОВАЯГА ХАМААРЫШТЫР ТЭЭЛИНИҢ СТОЛОВАЯЗЫНДА

Барын-Хемчик районун Тээли суурунда столоваяның ажылдакчыла-ры арыг-шеверин чүрүмү сагыры-нн чеменичкелерден негегейн ту-рарлар.

Столоваяга кире бөөрге чөм би-жидип алары-биле оуураан кижил-дер кышы тоннары, бөрттерин кет-пилең турар

Совет космонавтар Рио-де-Жанейрода

РИО-ДЕ-ЖАНЕЙРО. (СЭТА). Бразилияда албанын аянчоруун кылып чоруп турар совет космонавтар А. Г. Николаев биле П. Р. Попович олар «ТУ-114» самолёт-биле Сан-Паулодан үнгөш, Рио-де-Жанейрога март 30-де ужулду чед берген. Рио-де-Жанейрога космонавтар апрель 5-ке чедир турар болгаш хөй-ниити-биле ужуражышкынары кылар, оон соонда Төрөэн чуртунче ээл чанарлар.

Бразилчилер килеңнеп турар

ГАВАНА. (СЭТА). Бразилиянын Гуанабара штатынын хоойлужууда дуураалыга Куба-биле эп-сеткил каттыштырылганын латин-америк конгресси үзөр дээр Гуанабара штаттын губернатору Карлос Ласердаын болгаш ону деткип турар реаксылыг бөлүктөрүнүн оралдажышкынарын чамлык депутаттар буруу шапкан.

Бирманын төөгүзүндө эң-не баштай

РАНГУН. Бирманын бүгү төөгүзүнү дугурууда эң-не баштай б чамлык май 1-ин байраалын ниити национал хемчээлек эртірер деп турар.

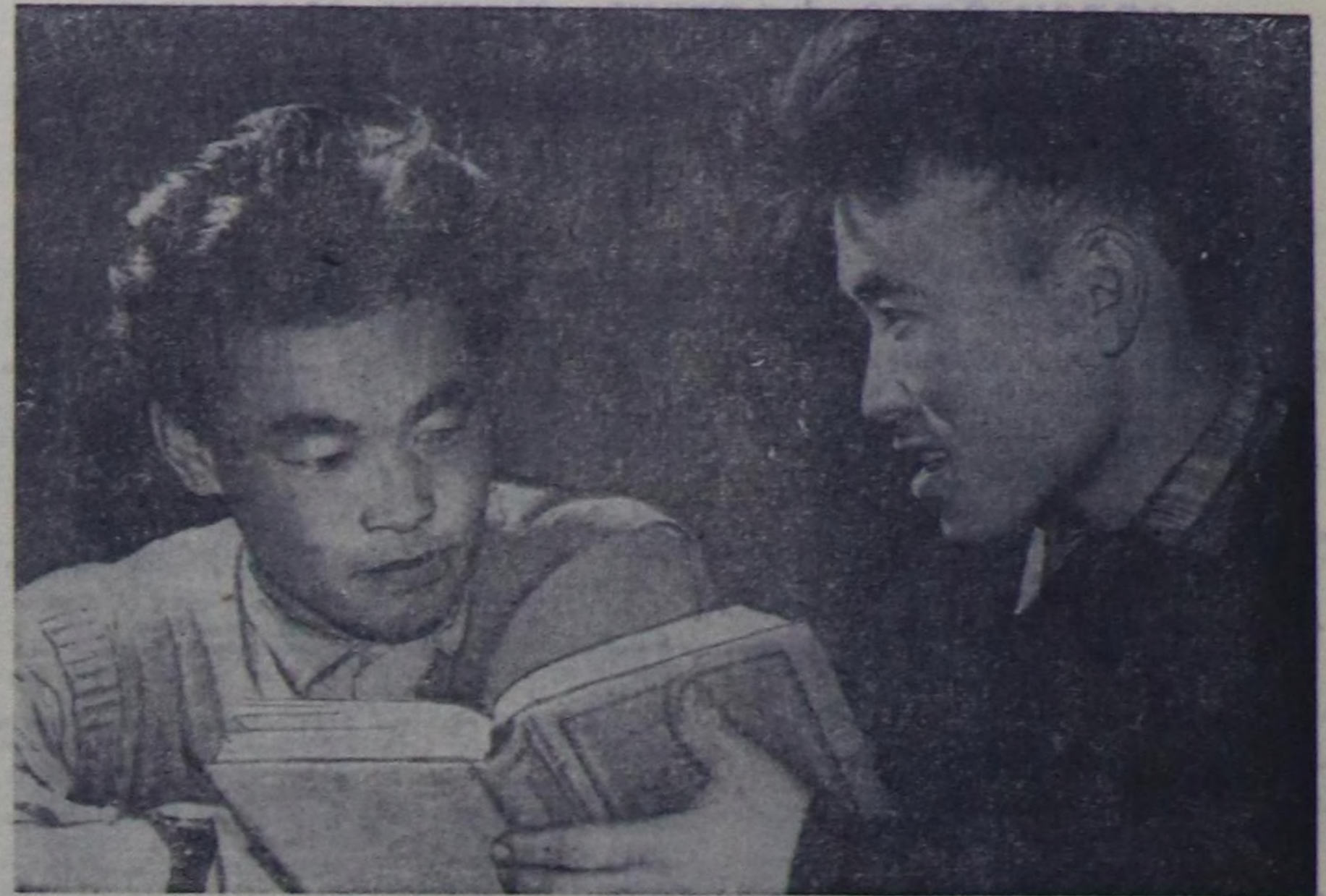
эп-сеткил каттыштырылганын латин-америк конгресси Рио-де-Жанейрога эртірерин хорур дугайында губернатор Ласердаын дуураалык каттышкан Штаттарнын айткышынынга үндөлөш үндүргөн деп ол организациаларнын меделегинде чугаалап турар.

Реакционерлерин кара-турамында аажылыгында удуз килеңнепшкенин профивилет организациалары, парлалганын аян-бүрү органныр, национал конгрестин кежигүнери илергейлеп турар. Националист парлалмент фронтунда бактап турар чус ажыг сенаторлар болгаш депутаттар реаксылыг губернаторун кара-турамында чорунга удураалышкынын митингинин Рио-де-Жанейрога эртірерин шиттирлөөш. Оларнын ба сагалын болгаш шиттирер аякчыларнын болгаш студенттерин хөй санын организациалары деткип турар.

Гарольд Вильсон Вашингтонда

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Англиянын лейборист партиянын удуздукчу Гарольд Вильсон Вашингтонда чед берген. Президент Дж. Кеннеди-биле, күрүнө секретары Д. Раск-би-

А Л Ы Ш К Ы Л А Р

«Тыва даг-дуг» комбинаттын тудуулаа комсомолчу аажыклар Мартылай болгаш Калунуу Ооржак чурттап турар. Оларнын

азы чүгө суурнуң чурттакчыларына азы, харын республикада билдингир. Мартылай хостуг хуреш талазы-биле Сибирь зонамын маргылалааның чедивингирин киришкен. Азынч спорту эртен чымын республиканың ол талазы-биле маргылалааның эң чыгыс деңгизге бири чезеп, хостуг хуреш талазы-биле бири разрядчы болу берген.

Спорту мергежи талазы-биле Калунуу оон бичи чымын каап турар-ла харын. Илгын болза-ла бокс болгаш хаак спортуна ушк разрядчы атты ол чедип алган. Хаак маргылалааларыга эртен чымын республика чемпиону Дыртк Ооржак база-ла ол өг-бүлөсүн үнген спорту. Ажыкчыларнын база бир херезген дунмастик Тасия болза уруугар гем-разрядчы, а хемер дунмаз Кларам амалында разряд чедип алган, илгын болза-ла гимнастика талазы-биле эзэн удуз хемчээлиг маргылалааларга каш улаа киришкен.

Ажык шатмидан хостуг үелерде бо аажыкларын номга ханамк-

шымдын эскерип болур. Ол илгын болгаш аргажок—Мартылай Красноарсктин тудуз техникуму-нун кежээки салбырынч ушк хурзууда чедивингир өбрөшүн турар, а оон азынч ол-ла курстун аажыкчыны чүгө, кончуг азы демлектерин дооскаш, аны пост-техниктин институтка кирер деп белеткен турар. Оон илгын өн эртен чымын чодагынын тускай эртемни дужаап алган. Калунуу билеглерге кайгамчык чүткүлдү, 1959 чылда-ла Кызылдың металлация училищенин тергени эки дооскан.

Ажык үедө Мартылай № 2 участкада быздычал аажылап турар, а Калунуу даг-дуг бол-баазырады комбинаттын фабрикамын тудуулаа туудугу техник болуп аажылап турар. Бо илгын аажыкчы чурттап турар бажыкчы спорту аян-бүрү херекселерин көрүп илгын.

ЧУРУКТА: Мартылай болгаш Калунуу аажыклар хостуг шатмидан.

Фото Г. Саротинни.

МОСКВА. Улуг орус чогаалчы Лев Николаевич Толстойга тураскаалдык моделдериниң делегегеи чуртукчулар Эвильелиң делегезе залында ажиттыккан Наймылалың болгаш Совет Эвильелиң өске-даа хоорайларында скульпторлары ол моделдерин конкурсука кириген.

Дык хөй төмөшкөлдөрдөр үш чогаалдарын шууг үш шиттирлээр-биле шилип алаат.

ЧУРУКТА: Л. Н. Толстойга тураскаалдык шууг үш шиттирлээр-биле шилип алаат моделдериниң бирээси. Авторлары: скульптор А. М. Портяков, архитектор В. В. Богданов биле В. П. Соколов.

Фото В. Кошевойнуу

СЭТА-нын фотохроникам.

ДЕЛЕГЕЙ БАЙДАЛЫНЫҢ ДОПЧУЛАЛЫ

„Сэм ирей“ айтылганы берип, мөгөйни тейлээрин негеп турар.—Бонн чүүлдүгүнүп турар. Англия килеңнеп турар

Америк дипломаттыг топ албан чериниң болгаш чок-ла чугаалай бээр «ак-сеткилдик сөстөрүн өске чурттарда кижилерин шуугаалай бээр килеңнеп, харын Каттышкан Штаттарнын чок эвельчилер-биле бели харылааларына шынчын нарчылажышкынарын болдурунганга чедирип турар деп коскү америк тайылбырлачы Хайтауэр хомудуп турар.

Күрүнө департаментинин удуздукчуларынын болгаш дужметтери-ниң «бүдүмө чок сөстөрүн» болгаш «кайды бажымынын» учурун бурун-биле тайылбырларын оралдаштыра, «америк дипломатияга чаа дипломатия чок турар үч ажиттына берген эвез мываан»—деп Хайтауэр айтырып турар. Аңа чык-каж кылдыр ол тайылбырлачы Канада-биле болгаш Бразилия-биле АКШ-тын харылааларынын чидегеленин, күрүнө секретары мөраан Д. Ачесонун Англага болгаш Бразилияга чугааларына удураалышкынын дайырап үнгөниң көргүзүп турар. Д. Ачесон ол чурттарга чораша, каржи хевир-биле айтылга берип турган. Ам Ачесон тускай ал-ба-дужалда олурбай турар-даа болза, АКШ-тын президентиниң чок чөвүлекчи болгаш чазакта улуг салдарын чедирип турары бүгү кижилерге эки билдингир. Эске кирилгенде болуп турар чүвениң Ачесон чүдүрүптур даян, Вашингтонда чугаалажып турар.

Ындыг болза-даа херектин ужуру күрдепартментиниң «бүдүмө чок сөстөрүн» болгаш «кайды бажымына» эвез деп чүвө билдингир-дир. Америк империялаан делегезе күштерин деңизгүрүчүн өскериленин, оон иштинде империялыг лагериниң болууну шитиле боттуг өскерилерин барыладал көрүп шууг күрөшүн турарын соолгу үениң болушунуна бажыкч катар. Чүгө америк монополияларын эрге-ажыктарына болгаш Пентагонун стратегия херекселерин дугажуу турар политика чорударыне бодуну эвельчилерин албааларын Вашингтон үргүлчү оралдажып турар. Мында чуга болза «ак-сеткилдик сөстөрүн» дугайында эвез, а тускай догуваан күрөштерин иштики херектерине иледе кара-турамында холгаарлаашкыны аажы-биле кылып турар дугайында болуп турар.

Канада-биле АКШ-тын харылаалары маңаа чижек кылдыр көрүп болур. Бодунуң соңу талазында кожазынч иштики херектерине Вашингтонун каржи холгаарлаашкыны, америк яролук октарын кандачыларга сыйгар дээр оралдажышкын антиамерик хөйөрүнч чаз калгыш хоолдур үндүргөс, ол чуртка политика кризисти болдурун болгаш парламентини таралдырыңа чедирген. Ам илгын соңула мурунун кампаияны дужуу күрүлүп байдалга чоруп турар. Парламентке соңула апрель 8-те болур. Канадада соңула мурунун демселенин эң чугула айткыры болса, АКШ биле Канаданың аразында харылаа, хамаарышпас чорукту америк монополияларынч холдажышкында камгалары болу беренине мырыңа таарымазы америк паралада илереп турар.

Бо хөндөргө америк конгрессе дашткы күрөндөргө «дузалашкыны» программанын долгандыр демселетип калбарганын чөптүр деп саяар ужурулук. Конгрессе Сэм ирей ат-вүр чокка ходелат турар. Шуорадактыг америк пропанданы илгерилерин бар-ла ша-биле оралдажып, ат-вүр чок чорукту үнүрүп турар ак-сеткилдик, харам чок, бектигир кыргана Сэм ирейниң өүрүшпирин кичиге-даа домөзөшсөп.

Оон овурушпайы Шейлок деп араатан аңга кончүр дөмөй кылдыр салгындарып келер. Бир эвез хоозун сөстөрүнч халкын ол октапкан, ам конгрессе чоруп турар маргылала-нын утка-шынарын ам коор болза, өске күрөндөргө тыпсыр «дузалашкыны» үндүрүр ажа-хөргөндөргө хөй-биле кызырар болгаш бо ажа-хөргөндөргө ол чурттарга экономика, политика, шериг илгын-кымын кылдырыга аажыктыг кылдыр аажылаар деп мындай ийи соорулганы канчаар калсыраштыр боттандырында болуп турар.

Латина Американын эң улуг чурту—Бразилия илгын кымын кылдыр дээр АКШ-тын оралдажышкынарынч тодаргай чижээ болза, ноокта чаа Бразилия биле АКШ-тын арамын болгаш саң-хоо чугаалажышкынарын болур. Күрөндөргө бразил чазактын дашткы болгаш иштики политикамын эскерттири өвөш алырлар оралдажып турган. Ол оралдажышкын бразил хөй-ниитиниң удураалышкынынч шууганын өскүткен. «Уола-Страт-тин» мильдарлдериниң эрге-ажыктарын мога чокка камгалар соорулганы Вашингтонунч бралыг политикамынч тодаргай шыдапас бис—деп «Е Атлас» солуну килеңнеп бизис. Куба-биле эп-сеткил каттыштырылганын латин-америк конгресси Бразилияга эртірериниң шалтык кылдыр дээр чүткү Вашингтонунч база бир соорулганы болуп турган. Бир-түз Бразилия ол күтүкүңгө азынч барган ужурунда, аңаа саң-хоо дузалашкынын көрүзүр дугайында шиттирарин ху-дун алырны түр үдө соокташ. Бразилияга чыккылар тыпсыр дугайын чарлапканда, мында шынчын тайылбырларын бизисин илгезин. «Нью-Йорк таймс» солунун дыңдатканын биле алдыра, үш чыл хуусаада чарган дугурулуга экономикаг хожкул-денниң үш чыл чаа планында дугуру ийик дээрине Бразилия илгезип турган. Ындыг болза-даа АКШ чымын доран эвез, а «тодаргай таварыла» бурунча байдалга көрүп тургаш чоруту тыпсыр шиттирлөөш. Бо империялыг тактикамынч боданын тайылбырлашсаң, «Вашингтон пост», солунуң бизисин: «АКШ Бразилиянын ходелешкени-нерин кизизегели-биле хайгаарат көөрүн болгаш дугурулганы каш айлар эртен санында доктаамалы, биле катар көөрүн бодал турар». Ындыг турбуже, Бразилиянын иштики херектеринге холгаарлаашкыны күштелдирер деп калчаалыг негелдирер АКШ-тын конгрессинде даңдылып үргүлчүлөшкөн.

Өске күрөндөргө салгы судноларынч далайга чорушкунуна АКШ-тын холгаарлаашкыны бүгү делегейге, оон иштинде Барына талага улуг килеңнепшкенин үндүргөн. АКШ суднолар болгаш өске-даа монополияларынч хууда эрге-ажыктарына таарыштыр мыдыг «эрген» бодунга калчаалы-биле шиттирлөөш алган. АКШ Барына талааның чурттарын бодунуң чурттарынын алба-дал, харын флотун (суг орун-биле чүктөрүн сооруккан дээр алыр төмө-вирин) хемчээлдери контролдап турар алгарган. Оон түңөлдинде «Фрат дайынар» дээр дайынар өскүч үнгөн. Марттын ортан үенинде 10 чурттарын: Англиянын, Бельгиянын, Голландиянын, Грециянын, Барына Германиянын, Даниянын, Италиянын, Норвегиянын, Франциянын, Швейцариянын төлөкчидерин Лондога болуп эртен чөвүлөт хуралына «бүгү делегей» салгыны ол хире улуг ужуру-дугай болуп турар судноларынч чурттар арамынч хостуг чорушкунуна дузалар төлөдө чаа хемчээрлерин алырчуг ол чурттарың чар-

зактарынын шиттирленинч дугайын чарлаан.

Ырылаа-даа АКШ-тын башкарыкчы болгаш ол дугайында угааншылдыг болурун көргөспөй турар, Бодунуң хөргөндөгүнерин, илгынч күрүлүг нефть монополияларынч эрге-ажыктарын камгалар—АКШ-тын элзи хоойлуу болур. Чикаго чурттуг номчуучууну Нью-Йоркунч бир буржуа солунуна парлаан чагаанында мындай сөстөр сазгышка кирип келер-дир: «Кажан нефть хаанынын эрге-ажыктарын камгалар ужурулук хоойлуларын үндүрерин Рокфеллерлерин ызыгуур салган бир ай уксаа тездери негеп хуреге, бүгү грессе—бичелеринен улугларына чедир—«томананың» деп берген комманданың байдалына чыксаалы, дээр туруптар болгаш эзериңиз ду-жаган-ча чүдүрерин кылып турар».

Совет Эвильелиңге кан хооразаларын бээр талазы-биле ол күрөндөргө аажык хөргөндөргө күрөндөргө сорулга-биле НАТО-ну дамчыштыр бугу талазы-биле ходелип эгелзеш. Делегей салгыны кылгай чок көрүкчү үндө-виринг хоралакты үндөлдөргө бузуары-биле улуг хемчээлдик кан хооразаларынч «стратегияг бараннар-га» хамаарыштыр көөрүн шиттирлөөш. Эске күрөндөргө, илгынч үлөт-дур эвез боттарына аажыктыг совет чагылары күрөндөргө-биле чүдүрерин негеп тургузуп турар чурттар ол шиттир-биле чопшөргө-рин күрөндөргө. Италия биле Япония АКШ-тын НАТО дамчыштыр чогааткан негелденин чугаа чокка күрөндөргө даагаалаша. Бундө-виринде улуг шуугаанынч өскүткүч удураалышкынынч чалгың ГФР-нин улетуур бөлүктөрүнүнч иштинде болгаш хөй-ниитиниң ортузулда көрүлүп үнгөн. Херектин ужуру болза, Барына Германиянын хооразаларынч үлүг заводтарынч хадганы-нын аймылында таварышканында болуп турар. Тус-тус партияларынч болгаш бөлүктөрүнүнч арамында иштики чыныг маргылалаалар тургустун келген. Боннда америк элчи-чери, дипломаттыг корум-чүрүмүнч канынч-даа эзузун херекке албайн, удураалышкынын базарын канылар Алдандыргө дузалашкына, партияларынч арамында ол маргылалаалар холгаарлап киришкен. Моон-биле холбаштыр Гамбургунч «Шпигель» журналынч бизисин болза: «АКШ-тын чазат, Топ Американың чарткы шивилизастыг баян республикаларыңга хамаарыштыр Вашингтонунч күзел ханышкымын-биле дугурулганында аажылап турар дипломаттыг аргаларын аажылап алгаш, кан хооразаларынч дашкар үндүрерин хорур чорукка киржирине бодунуң күрөндөргө СВДП партияга дыңдадырып бериңиз илгезин. Америк элчи черияң холгаарлаашкыны болгаш бонн парламентин херекке албаан каржарлаашкын Вашингтонунч негелдени хандарың арганы Алдандыргө берген.

Лондога хамаарыштыр канып болган десе, америк нефть монополияларынч албаашкыныга чагыртыр ужур анаа таварышкыны. Ам

Англия экономика талазы-биле улуг бергелешкенин көрүп эрлип турар, мында аажы чоктарынын саны бир мильон кижиге чооктулаан. Эртен чыла Англияга он-он домна суугулары, судно тудуунуң чамлык заводтарын болгаш өске-даа улуг бұдурдугелер чагылган. Англия улетуур элери Совет Эвильелиңге кан хооразаларын салар талазы-биле боттарына аажыктыг чагылары хулазы алырчуга беледен меделзөө-нөр. Оларынч ол саналы паралага болгаш калбак хөй-ниити деткип турган. Совет Эвильелиңге болгаш социалист өске-даа чурттарга экономика-тин дайын-биле ойнаарын ам-даа күрө-лөп турар кижилерин шооптулаан. «Дейли телеграф» солунунч меделзөө турары чүл эзэрге, социалист чурттарынын амдырар чедиленинч удуз дайынын чарларын Англияга болгаш Америкага ужуру-уткалыг болуу деп турган, илгын үч-челенин ол күрөндөргө экономикамынча эрте берген болгай. Ындыг болза-даа Вашингтон өске чурттар-биле салгы айтырларын тускай шиттирлээрине бодунуң эвельчилерин эргелиг болуу-биле элтекири кичил-чаа күрөндөргө турар. Күрөндөргө оралдажышкын Д. Болл Вашингтонда анган элчи черин дамчыштыр илгынчынч кымынч оролдашкан, а кажан Англия хооразаларынч «стратегияг бараннарга» хамаарыштыр санаай турар дугайында харынын алган доран Д. Болл Лондонго чорупкан, президентиниң төлөкчизи Э. Ственсон база Лондода чоруп турарын ма-наа чугаалап каар херек.

Совет Эвильелиңге хооразаларынч үндүрерин кызыгарлап турар чурттар оон «боттарынын аймыл чок чоруунуң эрге-ажык болгаш, шынчын тускай-лаа эзу-биле кылып турар» дээр дугайында АКШ-тын албан эзу-биле бажыкчыларынч үстүндө айтык ол бугу чимченшикиннер шууг буруу шал турар-дыр.

Ындыг азылгы чимченшикиннер Совет Эвильелиңин болгаш социалист өске-даа чурттарынын хожкулдө-виринг шалтык чедирип шыдапас, а америк албаашкыныга чаргытыр турар кижилерин эрге-ажыктарын чүгө кызгаалп турар деп чүвени амдырал көргүзүп турар.

И. ЛАПИЦКИЙ.

Шивегейни шоодайга шыгжап шыдавас

ЛОНДОН. (СЭТА). «Таймс» солунун Вашингтонда корреспондентин Карло далайнын районуна өлүп турар дүшкүрүлгө чорукту дугайын айткышына, Кубаның эриктенде салгы судноларыне куба контрреволюционерин үргүлчүлөшкөн турар дээр бичи халдашкынарына болуу киржилерин хөрдөп турар америк эрге-ажыктарынч ол туружук кызырар турар.

Каттышкан Штаттар шивегейни шоодайга чакырар деп хөй-ле оралдажып турар-дыр деп, корреспондент айттып турар. Албанын бажыкчыларынч эзуугар алдыра, контр-революционеринч өңчү-чигээлгү үлгелешкенин америк чазак соксалды шыдапас болуп турар. Ич-чазда-даа «ажаа бузуурар берге-дир»—деп, автор бизис.—Бир эвез Каттышкан Штаттарнын флоту Кубанын боладап болуп чүвө болза, ич-чазда ол Флориданың эриктен дургаар тапкылап туруп болур шыксаалы.

Корреспондентинч боданы-биле алдыра, америк хөвөленикчилерин үлгелеш турар чоруктары америк разведка албанынын аажы-чорудуга-ны-биле дорт харылаалыг болуп турар.

Бөгү республикага шокар будуттарын, хар шоолуг чагбас хүн болур. Хат кошкантан ей-тавынга чедир. Агарын температурасы: барынч талазы районнарга—3—8, он өскө-сизге—8—13, а Кызылга—8—10 градус соок.

Сюр-оолдуң чүүлүңе улаштыр

Хуреш бүрүтү бодуна онзагай байдалдарыг болуру мыкшап, тыва хуреште база ындыг шынарлар бар. Аваангыр кашпайгында, уран аргалардын ангыда мөгөйни кеткен хевинч чараш көрүштүү база со-люшкүрүнч үргүлчүлөшкөн турар дээр бичи халдашкынарына болуу киржилерин хөрдөп турар америк эрге-ажыктарынч ол туружук кызырар турар.

Каттышкан Штаттар шивегейни шоодайга чакырар деп хөй-ле оралдажып турар-дыр деп, корреспондент айттып турар. Албанын бажыкчыларынч эзуугар алдыра, контр-революционеринч өңчү-чигээлгү үлгелешкенин америк чазак соксалды шыдапас болуп турар. Ич-чазда-даа «ажаа бузуурар берге-дир»—деп, автор бизис.—Бир эвез Каттышкан Штаттарнын флоту Кубанын боладап болуп чүвө болза, ич-чазда ол Флориданың эриктен дургаар тапкылап туруп болур шыксаалы.

Корреспондентинч боданы-биле алдыра, америк хөвөленикчилерин үлгелеш турар чоруктары америк разведка албанынын аажы-чорудуга-ны-биле дорт харылаалыг болуп турар.

Чемпион—Б. Ламаш-оол

Улус чырамынын аажыкчыларынч профивилет обкомунуң организациалары-биле ол системаның аажыкчыларынч ортузуна шыдыра талазы-биле республикага бири чедир чорутууган маргылала доозулган. Аңаа районнардан болгаш Кызылдан 10 шырак шымыраачылар киришкенер.

Чоон-Хемчик районунч төлөкчизи Б. Ламаш-оол маргылалааның эргелден тура-ла удураалыкчыларынч чык улуп, 7 салдан 7 сынын тургаш, соолгу ийи салыларга улай-улай утуругааларга, баштай кошкак ойнап турган, соолууда М. Медвин-оол (Улуг-Хем) аңаа чедө хонуп келген.

Маргылалааның организациалары оон ийи кижилеринч арамына негелде ужуражылганы организациаларга, аңаа Б. Ламаш-оол бүрүлдөп тилгезип, чемпион атты чедип алган. Эртен чыгыс чемпион М. Медвин-оол ийинч чедер арткан. Е. Манзаков (Кызыл), С. Идам (Чоон-Хемчик) болгаш С. Назим (Тоюн) даралашканд айы-биле черлерин алган.

Маргылала соолууда дүргөн ой-наарынч турарын организациалар аңаа бири черин С. Идам алган.

Эртен дыштаныр хүнүңгө кежээ-нине маргылалааның байрамдыг хадганышкымы болгаш таласчы-лерге шалдаларын тыпсыр болган.

С. КӨРГЕН-ООЛ.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРАЛАР

АПРЕЛЬ 3-ТЕ
«НАИВРАЛ»: «Аят көжү-биле» 9.40, 11.20, 1, 2.40, 4.20, 6, 7.40.
«Докшун крайкынч коюлар-биле», «Аят көжү-биле» 9.20 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Соок-дала» 11.15, 1.15, 3.15, «Ийи дээр» Н 5, 15, 7.15, 9.15 шактарда.
«ЕНИСЕР»: «Шилкениң маадар-лары» 2.30, «Шууган үндүрер сөз» (1, 2 серия) 5.30, 8.15 шактарда.
«ВОСТОК»: «Салкыг моортай-нын чаа чорушкуну» 11.15, «Кижилер болгаш араатаннар» (1-ги серия) 7.15, (2-ги серия) 9.15, «Адрез билдирмес эм» 3.15, 5.15 шактарда.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕСИ: Кызыл, Шейкин-Кравченко кулукчулугу бажың № 3. ТЕЛЕФОНЫ: редакторун 24-63, редакторун оралдажышкыны 35-24, пропаганда кызматын 23—54, харысалгалык секретарынч болгаш харысалгалык кезууринын 23-35, кажаа аажы-агый кызматын 25-38, паотийга аажылар кызматын 37-13, иштики информация кызматын 20-60, чагаа болгаш хостуг тургузуу кызматын 21-27, телетүр болгаш транспорт база культура амырал кызматын 22-64, бухгалтерияны 31-75, корректорларын 21-47, Солун келбей барганда 32-75 телефонго толгаар.

Чыгыс № 121. Культура министрствозунуң типографиясы